בסוד שיח

שאול שיף

"מהי לדעתי היהדות?"

ב"אקדמות" (כתב עת למחשבה יהודית בהוצאת בית מורשה בירושלים) גליון ט"ו מריחיב וון, תשס"ח, מתפרסמת מעין צוואתו של פרופ' משה קופל לבני הצעיר. פרופ' קופל מרצה במ־חלקה למדעי המחשב באוניברסיטת "בר־אילן" מקדם בדרך זו את תפיסת עולמו היהודית ואנו מביאים כאן קטע מהמאמר המתפרסם תחת הכותרת: "היהדות ללא אידאולוגיה - אינרגת לבני הצעיר". הייתי שמח לקרוא את תגובת הבן לצוואת אביו.

והנה המובאה:

"כדי להסביר היטב מהי לדעתי היהדות, אספר לך מעט על הורי־סבך. אלה מהם ששרדו את השואה היו אדרים אחרונים שנותרו מעשפתם ומקהלתם. לשונם היתה יידיש והם דנו את המציאות בקריטריונים חסידיים, אפילו אם באמריקה שלאחר המלחמה הקלו בהם מעט. הם הודו על החירויות שאמריקה פרשה בפניהם, אך התייחסו לתרבות באמריקה, על יהדותה האמ־ריקאים, כ'פרוסט', נסים, נצרים ומסורים לתאוותיהם. הם היו בני אותה קבוצה הולכת ונע־למת של חסידים לארמזוקנים, תלמידי חכמים שמחבירים ליהדות הנושנה אך משוללי רגשות־יתר כלפיה. רתיותם לא היתה כעסנית ולא נאיבית, אלא אינסטינקטיבית. הם היו יש־רים להפליא מחד גיסא ונאמנים מאוד לתוריהם מאידך גיסא, שמקצתם היו ישרים קצת פחות. הם היו, בעולם החסידות, אנשים מבפנים שבחרו לשמוד על מרחק נטות, כלומר לא לגמרי בפ־נים ולא לגמרי בחוץ. הם ידעו ברזיח מה אדרכן של שרשראות העיגון שלהם.

אנדהה מזרחי: אלה היו כך לוויכוחים סוערים, אך לא הרבה מעבר לכך (אחר מהם צחק שכל מה שנשאר מימיו באגודה היא סלידתו ממזרחי...) שאלת המדינה כ'ראשית צמיחת גאולתנו' לא הטרידה אותם ולמרות שכמובן התפללו שאכן תהיה כזו, הם לא תמכו במדינה ללא סייג כיוון שהיתה ראשית הגאולה אך גם לא רחו אותה כיוון שלא ריתה כזו. הם פשוט תמכו במ־דינה כיוון שחשו שזה טוב ליהודים.

נדמה לי לצערי שקשה לך להבין מדרשת זו כדבעי, מכיוון שהיא לא שרדה באף לא אחת מן האידאולוגיות הסטרוטיפיות השולטות כאן בישראל. האם אי־פעם עמדת בטקס יום הזי־כרון ובכית על אלו שנפלו ועל אלו שלא זכו לחלוק עמנו את הפלא האדיר של קיומה של המ־דינה, ועל טבלם של אבותינו במשך אלפי שנים... ריחד עם זאת לבך גם התכוון מהדייקנות והתפלות המשוועת שבטקסים נגרדניים וחקייניים אלו אם עד עתה זה לא קרה אני מקווה שביום מן הימים כך יהיה.

הסבתת שלך ושלי האמינו שתפקידן העיקרי הוא לוודא שילדיהם יהיה דיימחסנים, ושיהיו בריאים, שומרי מצוות, ובעלי "מנטשלעכקייט". מסירות הנפש שלהן למימוש יעדים אלה, בנסיבות שקשה לנו לדמיין, מרשימה את הלב. אך אל תחשוב לרגע שהן עשו זאת מתוך נאיביות מוקסמת או צדקות קיצונית. רגליהן ניטעו בעיקשות בקרקע המציאות, וכשנחה עליהן הרוח הן היו מסוגלות לשעשע בביקורות נוקבות על קהילת ה'ליידי־ג'יעריס' ו'דרייקופים' שלהן, שהיו גורמות לשלום עליכם להסמיק. האמן לי שהן לא היו נשות 'צאינה וראינה' הן היו צוחקות עד רמעות מהרעיון שנשים תשתתפנה בסמינרים על הרעות של המר־דנה.

אין ספק שהמנהג המקובל היום של סריקת מקורות הלכתיים כדי למצוא בסיס ל'ענייני נשים' למיניהם היה נתפש בעיניהן כעוד יותר משונה. מה זה משנה מה כתוב בספר זה או אחר, היו יראי שהאלות, אם כולם כבר יודעים מה היהודים עושים מאז ימעולם? אין ספר שיכול לש־נות את העובדות. חוץ מזה אם אתה רוצה לחטוא, למה לך לטרח ולקרוא לזד מצווה? כפי שהיה די מקובל בקרב נשות חסידי פולין באותן שנים. אחת מסבתותיי נהגה לשחק בקלפים מדי פעם, האחרת קראה רומנים, שתיהן בירכו ברכת המזון רק בשבת ובחגים והתפללו רק בימים נוראים וב'זכור', ומעולם לא עלה בדעתן לנסות ולהצדיק דבר מן הדברים. דווקא מכיוון שהן התייחסו ברצינות ליהדות הן לא ניסו להגדיר אותה מחדש כדי שתתאים לצורכיהן (אמא בי־קשה שאציין שהסבתות שלה התפללו כל יום - ואחד מהסבים שלה היה ליטאי מווקן...) אם נדבר על רומנה קיצונית יותר שמכה היום גלים, הן בוודאי היו נרתעות מהרעיון שנשים רוב־קות ייכנסו להריון, אך גם היו חשות חמלה כלפיהן: הן היו נותרות בלי מילים מעצם הרעיון שמאחדהו יפרסם מאמר שמצדיק התלחה שכזאת. ככלל, הצנזה ראותנית של צדקות נלהבת ותריגה נתפשה בעיניהן כאריטאי־תר, כמובן הנוצרי של המילה.

אני לא מספר לך את הדברים בכדי לומר שהורי זקניך היו יוצאי רופו. אדרבה, מה שאני מנסה להדגיש כאן הן ברזיח אותן הסגולות ביהדותם שהיו אופיניות לדורם: יהדות מלומדת, מלאת דקויות, אנושית ואוטנטית והו סוג היהדות שאני רוצה להנחיל לך. לא תוכל לרכוש אותה בשום מוסד."

מדוע נסגר "קול יעקב"?

נשיא "אגודת־ישראל" בגרמניה, הרב משה אורעדבך זצ"ל (רמ"א), נמנה על ראשי בית המד־רש לרבנים בברלין וידיו עשו רבות למען התנוך התורני בארץ־ישראל (ערב הקמת המדינה). בזכרו נתיו שכונסו בספר "מהלברשטט עד פתח־תקוה" עם הערות מחכימות ומאירות של בן משפחתו, הרב נתן רפאל אוירבך (בית וגן, ירושלים), מת־פרסם נספח על מערכת יחסיו עם הראי"ה קוק והרב צבי יהודה קוק - זצ"ל. להלן דבריו:

באתי לא"י בעקי"ק לפני ימי הסליחות תרס"ט. בשבת בקרתי את הגראי"ה קוק אשר כבר שמע על בואי ותפקידי בארץ ישראל. הוא הבטיח לי את מלא עזרתו ואומנם קיים את הבטחתו. בכל פעם אשר היו לי ספקות, ביקשתי את עצתו ועז־ניתי. לפעמים גם בא לפתח תקוה ובתן תלמוד בת"ת שם. בדרך כלל לא נשאר ללון בפתח תק־וה. אך קרה מקרה שהיו לועד המושבה ענינים לס"ד, אשר על פי דין אסור היה לרב דמתא לדון בהם. ראש הועד בא והודיע להרב קוק, שהוא אסר על כל העגלונים להחזיר אותו ליפו במשך שלר־שה ימים עד שהוא יסדר את כל הענינים ות־לויים. באופן כזה היה הרב "אסיר בבור" של פתח תקוה.

בתחילה היה הרב בין מייסדי "אגודת ישראל" בארץ ישראל ובקיץ תרע"ד נסע לאירופה להשׂ־תתף בכנסיה הגדולה שעמדה להיערך באלול, אך בוטלה בגלל המלחמה העולמית הו'. הרב רצה שבנו - ר' צבי יהודה, יכיר גם את מצב יהודי גר־מניה והמדרים. ובהצעתי שלח אותו להלברשטט אשר שם כיהן אחי ר' יצחק זצ"ל כרב דשמא. ר' צבי יהודה התקבל שם באהבה יבבות, אבל כבר אחר שבועות מספר נאלץ לעזוב את גרמניה בגלל המלחמה ונסע לשוויצריה, כאביו הרב. אח"כ נסע הרב ללונדון בתקוה שבעבור זמן קצר יעבור זעם ויישוב לארץ ישראל. אך הזעם לא חלף כי אם בע־בד 3 שנים וכך נשאר הרב באנגליה עד תוך המ־לחמה. ר' צבי יהודה שב לארץ ישראל כבר אחרי חודשים מספר. באותו זמן נכתתי עם משפחתי לג־רמניה לתת דו"ח על המצב בארץ ישראל ואת מקומי מילא ר' בנימין מנשה לוין בעל "אוצר הגאונים". כאשר היה נוהג מודה לתלמוד בישׂ־בה הקטנה אשר הוטפתי לת"ת, מינה את רצ"י קוק, אי־פיניי למיסר הרב, אחרי שובו לארץ, ביקש ממני להשיב גלויות וללא הסוס - אם בנו מתאים למשרתו, כי חשד שר' בנימין מנשה לוין מינה אותו משום כבוד אביו. השבתי, כי ללא ספק לטר־בת הת"ת הוא שאיש כר' צבי יהודה יכהן שם כמר־רה לתלמוד.

מפורסם היה גם סיבת הדבר, שמר מאיר דיזנ־גוף - ראש קהילת יפרת"א שלח את משכורת הרב ישר לרבנית, משום מעשה שהיה: פעם אחת, כשהרב קיבל את משכורתו, בא ת"ח עני ובכה לפ־ניו על מצבו הרב נתן לו את כל משכורתו. כאשר שאלה הרבנית במה יפרנסו את המשפחה, השיב: "לנו - עדיין מלוים כסף, לו - לא ילוו". דיזנגוף שמע אודות הענין, ומכאן ואילך שלח את המש־כורת ישר לרבנית.

כאשר פרצה בעי"ה בירושלים המריבה בין תלמידי הרב ובין תלמידי הגר"ח זונפלד זצ"ל, נזהר הרב מאוד לא לפגוע בכבודו של הגר"ח. זמן מה הופיע שבועון "קול יעקב" מצד אחדי הרב, אך כאשר נוכח הרב שתלמידיו כותבים מאמרים נגד הגר"ח - ביטל את העתון. בכלל אוכל להעיד, ששני הגאונים האלה כבדו זא"ז מאוד עד אף השר־ני בשיטתם. אחד מידידי - ר' ישראל פורת (אחר כך רבה של קליבלנד באה"ב) ערך ברית וביקש את הרב להיות סנדק ואת ר' חיים להיות מוהל. אחר הברית ישבו שני הגאונים זמן רב בסעודה בשיחת תלמידי חכמים.

היו מן מנהיגי הציונים אשר נצלו את אהבת ישראל של הרב כדי לפתותו להאמין להם. כאשר נודתה אבן הפינה לאוניברסיטה, אמר אחד הנוכ־חים בנאומו: אין אנו אומרים "לא בחיל ולא בכוח" - כי אם בכוחנו כאשר שמע זאת הרב קוק פלט פליטת פה: אמר: אולי ר' חיים בכ"י צודקו. בכלל נוהד הרב לכבד ולאהוב גם את אנשי אגו־דה אשר נחשבו למתנגדיו. וכן זכיתי שקיבל אותי בביתו באותה אהבה כפי שהיה רגיל לפני שנים.

■

אכסניה לא ראויה

תגובה למאמר "מעשירים מחללי־שבת", 19.11

שאול שיף מדווח על כנס "תמיכה נדיל בנושא מניעת חילול־שבת" שאמור להתקיים באצטדיון יד אליהו. הוא קורא למארגנים להבטיח שימוש בציוד הנברה תאורה של חברות שאינן מחללות שבת. אולם לפני שדואגים לציוד יש לתת את הדעת לאכסניה שבה מתוכנן להתקיים הכנס: כמי שמתגוררת סמוך לאצטדיון אני יכולה להעיד, שבשנים האחרונות נעשות באצטדיון פעולות של חילול שבת המוני, ואסתפק ברוגמאות: נמר אלי־פות אירופה בכדורסל ב־1.5.04 מופעי המוררים ו'פינת אוד' בשבתות של תול המועד פסח, בשני תים האחרונות (ולמשל, ביום שבת, 3.4.04 תת־קיימו שלוש הופעות של המוררים, מהן שתיים לפני צאת השבת), וממש לאחרונה (כ"ט בחשון תשס"ח, 13.11.04) התקיים בו בשבת הכינוס הה־מוני הראשון של נוצרים ו"יהודים משיחי־ם" בארץ בראשות המטיף הנוצרי המפורסם בני הין. קופות ההיכל נפתחו באותו תאריך בעיר בשעה אחת אחר הצהרים, והחלו לשרת את קוני הכרטי־סים. גם כאשר מתקיימות הופעות במוצ"ש, אני שומעת היטב את התזרות לקראת ההופעות במה־לך השבת.

היכיר הספורט אינו נוף פרטי אלא הברה עירד־נית, שממנה "היכלי הספורט", והיא מנוהלת גם את אצטדיון בלומפילד, שמדי שבת מתנהלים בו מש־חקי כדורגל.

לפיכך נראה מניחך ובלתי ראוי לקיים כנס ל"מניעת חילול שבת" באצטדיון שבו מתקיים חי־לול שבת רשמי וממוסד.

ד"ר יעל שמש
ת"א

נבחנו על־ידה

הרב י. מנחם ברים, שהוא צאצא של רעיית הרבי רבי בונם מפשיסחא זי"ע והוציא לאור 2 כר־כים על דמותו של הרבי רבי בונם, מרתק:

בין היתר מצאתי בכרך השני סיפורון על הר־עייה, הרבנית רבקה'לה ע"ה, קוראות "הצופה" ודאי יגלו בו עניין, וכך מסופר:

"שמעתי מהזקן הישיש ר' משה אהרן הלוי ברים זצ"ל מפשיסחא, ששמע מאחיו ר' הירש לייב זצ"ל, שהיה מבוגר ממנו בכחמישים שנה, שהכיר טוב מאוד את הרבנית רבקה'לה ע"ה, ספיפר, שבכל שבת היו באים אליה בחורים בני ישיבה, להבחן על ידה. ושהיא היתה יודעת בשאה מאוד פקחית. וכמדומני שסיפר, שהיא לבשה טלית קטן.

בהתאם לתעודת פטירה שגיליתי לא מזמן באר־כיון הפולני, נפטרה זקנתי הרבנית רבקה'לה בפ־שיסחא, ביום רביעי פ' בהעלותך, י"ד בסיון תרי"ח (בתאריך 2 בחודש מאי למספרם בשעה 11 בלילה), בת שמונים ואחת שנה. שלושים ואחת שנה לאחר פטירתו בעלה הקדוש הרבי רבי בונם זי"ע. יוצא לפי זה שנולדה בשנת תקל"ז, אם כן, היא היתה בעשר־אחת עשרה שנה צעירה מדרי"ב. היא נטמנה ליד האהל בפשיסחא. זכותה תגן עלי־נו ועכי"א."

schiffs@013.net.il